Otabek QUVVATOV

OLIMJONNING SARGUZASHTLARI

Sarguzasht-fantastik qissalar

Toshkent – 2017

UO‘K: 821.512.133+398.21
KBK: 84(5O‘)7
Q 71

Quvvatov, Otabek
Olimjonning sarguzashtlari: sarguzasht-fantastik qissalar / O. Quvvatov – Toshkent: Yurist-media markazi, 2017. – 200 b.

ISBN 978-9943-4707-1-2

UO‘K: 821.512.133+398.21
KBK: 84(5O‘)7

Taqrizchi va so‘z boshi muallifi:
Xudoyberdi To‘xtaboyev,
O‘zbekiston xalq yozuvchisi

ISBN 978-9943-4707-1-2

© “Yurist media markazi” nashriyoti, 2017.

ISTE'DOD QIRRALARI

Havaskor yozuvchi Otabek Quvvatovning "Olimjonning sarguzashtlari yoxud zamon va makon oralig'ida" asari o'zbek xalq ertaklari asosida, qisman fantastika janrida yozilgan. Muallifning avval ham e'lon qilingan kichik-kichik ertaklarini, bolalarga bag'ishlangan she'riy kitoblarini o'qigan edim. Otabek bu gal katta hajmdagi asarga qo'l urgan ekan, dadilligi uchun uni tabriklash kerak, deb o'ylayman.

Iste'dod qaysi ko'rinishda yuz ko'rsatayotgan bo'lmasin, u o'ziga nisbatan mehr-muhabbat va e'zozni talab etadi. Otabekning xalq ertaklari uslubida fantastikaga qo'l urishi bejiz emas. Avvalo shuni aytish kerakki, bugungi o'zbek bolalar adabiyotida fantastika janrida yangi asarlar kam yaratilyapti.

Bolalar adabiyotiga bo'lgan talab to'xtamay o'sib borayotgani hech kimga sir emas. Buni hisobga olgan hushyor, tadbirkor noshirlar chet el ertaklarini tarjima qilib, chop etishmoqda. Lekin bolalar qalbi, ongi, ruhiga o'z ona tilida va milliy xarakterda yozilgan asarlar ko'proq ta'sir etadi. Birovning bolasini birovning otasi tarbiyalamasin, degan hazilnamo gaplar ham bejiz aytilmagan. Shu ma'noda, yosh yozuvchi Otabek Quvvatovning ushbu asari o'z vaqtida yozilgan asarlardan biri, deb hisoblayman.

"Olimjonning sarguzashtlari yoxud zamon va makon oralig'ida" asarida xayolotga berilgan oltinchi sinf o'quvchisi Olimjonning ezgulik bilan yovuzlik o'rtasidagi olishuvda yaxshilik g'alaba qozonishi uchun ajoyib sarguzashtlarni boshidan kechirganligi hikoya qilinadi. Bilamiz, o'n ikki yoshli bolalarda, ayniqsa, o'smirlik pallasida xayolotga berilish kuchli bo'ladi. O'zida kuch topib, tog'larni talqon, cho'li biyobonlarga suv chiqarib, olamni guliston qilsam, deydi. Kuchli xayolotga berilgan o'smir zamon bilan

makonning farqiga bormay qoladi. Ushbu asar qahramoni ham o‘zi axtarayotgan “Ezgulik” kitobini topish va o‘sha kitob bekitilgan kutubxonaning qulfini ochish uchun kalit izlab, yana va yana xayolga beriladi. “Odamlar ming yillardan buyon yovuzlikka qarshi kurashayotgan ekan, demak, ularning bu boradagi tajribasi haqida esdaliklar ham qolgan, shu esdaliklar yozilgan kitobni, albatta, topaman”, degan niyatda dunyo sayohatiga chiqadi. Ertakka, fantastikaga xos voqealarni boshidan kechiradi. Odil podshohlarni, el uchun kurashaman, degan To‘qson boboga o‘xshagan donishmandlarni ko‘radi. Kitob bekitilgan xazina kalitini axtaradi. Bunday paytda zamon va makon qorishib ketadi. Goho qadimgi Rimda bo‘ladigan gladiatorlar jangida, goho dushmanni daf qilish uchun podshohlar tomonida bo‘ladi. Nihoyat, qahramonimiz buyuk alloma, buyuk bobomiz Al-Xorazmiy hazratlari bilan suhbatlashish baxtiga muyassar bo‘ladi.

– Ey o‘g‘lim, sen axtarayotgan kitob va xazina kalitlarining hammasi ilm-fanda, donishmand otalarda, eng muhimi, algoritm qatorlarida. Ya’ni ilmni, fanni chuqurroq egallagan kishi nimani axtarsa, uni fandan, ilmdan va donishmand bobolarning hikmatlaridan topadi. Ezgulik kitobini egallaganlar jaholatga qarshi kurashganlar hisoblanadi, – deb aytadi bobomiz.

Asar qiziqarli, hayajonli, mazmundor, suhbatlarga boy. Bora-bora donishmandlarning hikmatlari bilan to‘lib, boyib boradi. Mana shularning hammasi, asarni o‘qishli va ta’sirli qilgan.

Yosh muallifning ijodiga omadlar tilayman.

Xudoyberdi To‘xtaboyev,
O‘zbekiston xalq yozuvchisi

OLIMJONNING SARGUZASHTLARI YOXUD ZAMON VA MAKON ORALIG‘IDA

MENI KICHIK OLIM DEYISHADI

Assalomu alaykum, do‘stim! Ahvollaringiz qanday? Yaxshi yuribsizmi? Keling, tanishib olaylik. Ismim – Olimjon. 6-sinfda o‘qiyman. Men olamga mashhur bo‘lgan, buyuklar yurti Buxoro tomondanman, biz tomonlarni Qiziltepa deyishadi. Bu yerdan qadimda juda ko‘p karvonlar va Buyuk ipak yo‘li o‘tgan. Ha, biz tomondan-chi, Zarafshon daryosi oqib o‘tadi. Aytishlaricha, ana shu Zarafshon daryosining ostida oltin darvoza bor emish. Undan qadimiy afsonaviy shaharga kirilarmish. Lekin bu shahar haqida hech kim hech narsa deya olmaydi. Biznikiga mehmonga kelmoqchi bo‘lsangiz, Buyuk ipak yo‘lidan, katta-katta karvonlar qatnagan yo‘ldan o‘tasiz.

Jizzax tog‘laridagi dovondan shundoq tushganingizdan so‘ng, mashinada bir soat yursangiz, go‘zal Samarqandga yetasiz, yo‘l ikkiga bo‘linadi, bir tomoni Samarqandga, bir tomoni esa sizni Buxoroga boshlaydi. Esingizdami, haligi, sehrli qalpoqchasi bilan sarguzashtlar ko‘rsatgan Hoshimjon bor-ku, shu bolaga juda havasim keladi-da, dunyoga nomi ketgan bola. Ha, nima deyayotgan edim, Buxoroning yo‘lidan to‘g‘ri yurib, bir necha shahar-qishloqlardan o‘tib kelsangiz, Navoiy shahriga, undan so‘ng Qiziltepaga yetasiz. Qizil tepalikdan o‘ngga burilib, yigirma daqiqa yursangiz, Zarafshon daryosiga yetasiz, ko‘prikdan o‘tsangiz bas, bizning qishloqdasiz.

Hoshimjon bilan men, ya'ni Olimjon boshqa-boshqa viloyatdanmiz. Shunday bo'lsa ham ismlarimiz bir-biriga yaqin, o'xshab ketadi. U Hoshimjon, men esa Olimjon. Bobom meni kelajakda katta olim bo'lsin, deb otimni Olimjon qo'yganlar...

Nima deyatuvdim. Ha, Buyuk ipak yo'lidan yurganingizda, Jizzaxning baland-baland dovonlaridan mashinada tog'ning cho'qqisiga yetsangiz, shundoqqina boshingiz tepasida oppoq bulutlarni ko'rasiz. Hozir bu joylar rosa obod bo'lib, kengayib ketgan, bobomning aytishlaricha, bir vaqtlar bu dovondan bittagina karvon zo'rg'a o'tolgan. Hatto, buyuk bobokalonlarimiz Imom al-Buxoriy, Imom at-Termiziy ham ilm izlab shu yo'llardan o'tgan ekanlar. Dadamning aytishlaricha, keyinroq bu joylardan mashinalar bir-biriga yo'l berib, asta-sekin harakatlangan ekan. Buni qayerdan bilasan, deysizmi?! Chunki dadam mana shu yo'ldan katta yuk mashinasini bir necha bor minib o'tganlar. Endi esa hozir bu yerlardan mashina tugul vagonlar ham bemalol o'tadi.

Ha, aytgancha, poytaxtdan biz tomonlargacha poyezd yo'li qurildi. Qanaqa poyezd deysizmi, "Afrosiyob" tezyurar poyezdi bilan ko'z ochib-yumgancha manzilingizga yetasiz, mehmonga kelsangiz bir minib ko'ring, so'zimning rostligiga ishonasiz. Endi Toshkentga shu tezyurar poyezdda boramiz. Mashinalar baland tog'larni chumolidek aylanib o'tguncha, poyezd ana shu qoyalarning ostidan shuvillab o'tadiyu, bizni poytaxtga eltadi. Qanday maza...

O‘zim haqimda so‘rasangiz, o‘qishga rosa qiziqaman. Kitob o‘qish, misol-masala yechish, ayniqsa, kompyuterda ishlash, kichik dasturlar yaratish jon-u dilim. Men kelajakda dasturchi bo‘lmoqchiman. Maqtanyapti demang-u, hammasidan a’loga o‘qiyman. Bir kuni ustozimiz murakkab matematik amalni o‘rtaga tashladilar. Boshqa a’lochilar har qancha urinishmasin, yechimini topa olishmadi. Boshidan menga ham masala juda murakkabdek tuyuldi. Ammo astoydil uringan edim, masalaning aniq yechimini topdim va ustozimga ko‘rsatdim. Ustozimiz ham hayron qoldilar, chunki masalaning javobini to‘g‘ri yechgandim.

Shundan so‘ng ustozimiz qarsak chalib, meni tabrikladilar va: “Bu sinfdosh do‘stingiz kelajakda katta olim bo‘ladi”, dedilar. Shunda sinfdoshimiz Turg‘un kuldi va ustozning gapiga qo‘shimcha qildi:

– Ustoz, hozircha bu kichik olim-a?!

Sinfdoshlarim va hatto ustozim ham bu hazildan kulib yubordilar.

Shu-shu maktabda meni kichik olim, deb ataydigan bo‘lishdi.

Men esa bundan xafa bo‘lmadim. Chunki amakim, olim bo‘lsang, olam seniki, deydilar.

Bir kuni tushimda o‘zimga begona o‘lkalarda yuribman. Ustimga qadimgi jangchilarning sovut-u dubulg‘alarini taqib olibmanmi-yey, jang qilyapmanmi-yey, aniq eslolmayman. Alahsirab uyg‘onib ketdim. Onam tepamda turgan ekanlar.

– Shu ko‘p o‘qishing sen bolaning boshini yeydi, – deb meni dadamning hay-haylashiga ham qaramay,

psixiatrga, haligi asab do‘xtirlari bor-ku, o‘shalarning oldiga olib bordilar. Do‘xtirlar har xil kompyuterlariga solib, boshimni tekshirishdi. Psixiatr esa meni savolga tutdi. Natijasi nima bo‘larkan, deb men ham qiziqib qoldim.

Do‘xtirlar keyin meni chiqarib yuborishdi va oyim bilan alohida suhbatlashishdi. Men esa eshikning yoniga kelib, suhbatga quloq tutdim. To‘g‘ri, birovlarning suhbatiga quloq tutish beodoblik, ammo gap mening sog‘ligim haqida ketarkan, bu qoidani chetlab o‘tsa bo‘ladi.

Do‘xtir oyimga:

– O‘g‘lingizning miyasi, ruhiy holati yoshiga nisbatan ilgarilab ketgan. Ammo bu uning ruhiy va fiziologik holatiga zarracha salbiy ta’sir ko‘rsatmayapti. O‘g‘lingizning miyasi go‘yoki o‘zini-o‘zi boshqarayotgan, hali kashf etilmagan superkompyuterlarning ishlash tizimiga o‘xshaydi. Ma’lumot, axborot almashinuvi juda tez, ammo bundan toliqishni sezmaydi. Go‘yoki bu harakatlari bilan u o‘zini-o‘zi yangilayotganga o‘xshaydi.

Yana bir do‘xtir uning gapini to‘ldirdi:

– Opa, o‘g‘lingizdagi bunday xususiyat tarixda yashab o‘tgan ulug‘ olimlarda bo‘lgan, desak xato bo‘lmaydi. Tak shto, – dedi do‘xtir ruscha aralashtirib, – xavotir olmang, o‘g‘lingiz geniy bo‘ladi.

– O‘qishi-chi, tinmay o‘qiydi bu bola. Axir miyasi charchab qolar.

– Opa, bunday iqtidorli bolalarda o‘qish, bilim olishning o‘zi dam olishning o‘rnini bosadi. Masalan, o‘g‘lingiz badiiy kitoblar ham o‘qiydimi?

– Ha-da, ba’zan tinmay misol-masala yechadi, ba’zida esa badiiy kitob o‘qiyotgan bo‘ladi.

– Ana ko‘rdingizmi, shunda u dam olayotgan, miyasiga badiiy asar orqali tanaffus berayotgan bo‘ladi. Nima bo‘lganda ham, siz unga cheklovlar qo‘yib, bilim olishdan havasini so‘ndirmang. Bu o‘g‘lingizda buyuk kelajak alomatlari bor...

Bu javobdan ko‘nglim yorishdi. Demak, hali hammasi oldinda. Xuddi eshitmagandek, onamdan asta so‘radim:

– Oyi, nima deyishdi do‘xtirlar.

– Kamroq o‘qisin, deyishdi, – deb onam javobni qisqa qildilar.

MEN VA DO‘STLARIM

Mening do‘stlarim juda ko‘p. Ularning ichida Turg‘un, Umid, Doniyor bilan deyarli har kuni birgamiz. Bizning “Hasancha” qishlog‘imiz Zarafshon daryosining shundoqqina bo‘yida. “Hasancha” qishlog‘ining nomi buyuk olim Hasan Andoqiy nomlariga qo‘yilgan. Qishlog‘imiz ahli o‘zining mehmondo‘st va bag‘rikengligi bilan atrofga dong taratgan. Qishloq odamlari, ayniqsa, mehmonnavozlikda nom qozonishgan.

Yozgi ta’tilimiz ana shu daryo bo‘yida, qo‘y-u echki, sigirlarimizni boqib, vaqtichog‘lik qilish bilan

o‘tadi. Daryoda miriqib cho‘milamiz, ba’zan daryo suvi ko‘tarilganda, baliqlar qamishlar chuqurligidagi hovuzchalarga tushib qoladi. Shunda bizning baliq ovimiz qizigandan qiziydi. O‘sha kuni daryo bo‘yida rosa baliqxo‘rlik qilamiz. Umid o‘rtog‘imiz baliq pishirishga rosa usta. U boshqa ovqatlarni ham tayyorlayveradi. Chunki oilada katta farzand, opasi yo‘q. O‘g‘il bolaman, deb o‘tirmaydi, uy ishlarida onasiga zo‘r yordamchi.

Zerikkan damlarimizda eshakmindi o‘ynaymiz. O‘yindan charchaganimizda esa navbat telefon o‘yinlariga keladi.

Oramizda sanoqli bolalardagina telefon bor. Ba’zilarga ota-onalari olib bergan bo‘lsa, ayrimlariga telefon ishlatishga ruxsat tegmagan. Menga ham dadam tug‘ilgan kunim munosabati bilan, keyin yaxshi o‘qiganim uchun telefon sovg‘a qilganlar. Lekin uni maktabga olib bormayman. Darsda undan foydalanish mumkin emas. Chunki bu mashg‘ulotlarga xalaqit beradi. Bo‘sh vaqtimda unda har xil misol va masalalarni ishlash, bundan tashqari, charchaganimda qiziqarli kitoblarning elektron nusxasini o‘qishga odatlanganman. Ammo Turg‘unning telefoni naq g‘ishtday keladi. Uni planshet deyishadi. Hamma bolalar Turg‘unning atrofida. Chunki ular planshetda kompyuter o‘yinlarini o‘ynaydilar, internetga kirib, har xil videolar, rasmlar olib, tomosha qiladilar.

Menga esa bu yoqmaydi. To‘g‘ri, mening ham shunday o‘yinlarni o‘ynagan paytlarim bo‘lgan. Ammo o‘ynaganimda ko‘zlarim tinib, boshlarim og‘rib,

o‘zimni noxush sezganman. Shuning uchun ularga qiziqmay qo‘yganman. Meni ko‘proq axborot dasturlarini yaratish, ayniqsa, sirli belgi va raqamlar jumboqlarini yechish, haligi bor-ku... kinolardagi maxfiy agentlar, ularning yomonlar ortidan quvib, jinoyatlarini kompyuter orqali fosh etishlari ko‘proq qiziqtiradi. Ba’zan o‘zimga shunday deyman: hali men kompyuterda shunday dasturlar yaratamanki, ular orqali dunyodagi barcha yovuz maqsadli odamlarni aniqlayman va ularni qo‘lga olaman.

Bu gapimni eshitgan Turg‘un meni har doimgidek xayolparastga chiqaradi. Ammo Umid va Doniyor negadir mening ana shunday dasturni yarata olishimga ishonganday turishadi.

– Hoy xayolparast! – xayollarimni Turg‘unning gapi cho‘rt bo‘lib yuboradi.

– Nima? – deyman unga yelkam osha qarab.

– Hadeb kitob o‘qiyvermasdan, mundoq o‘yin o‘ynasang-chi, maza qilib, o‘qib olim bo‘larmiding!

– Ha, hali ko‘rasan, shunday olim bo‘lamanki, kompyuterlaringdagi hamma o‘yinlarni chiqarib tashlab, o‘rniga kitoblarni, misol-masalalarni joylab qo‘yaman. Keyin ko‘raman nima qilishingni?!

– Qo‘lingdan kelgan narsani gapirsang-chi, – kekirdagini cho‘zadi Turg‘un.

Va maqtanishda davom etadi:

– Senlar ahmoq bo‘lib o‘qiyver. Baribir men o‘qiydigan joyda senlar o‘qiy olmaysanlar. Dadam meni chet davlatga yuboradilar. O‘sha yerdagi eng zo‘r o‘qishda o‘qiyman.

Biz uning gapini bo‘lmaymiz va uni maqtanchoq deb ham atamaymiz. Chunki Turg‘unning dadasi nufuzli idorada ishlaydi. Xorijliklar bilan hamkorlik qiladi. Balki, haqiqatan ham, Turg‘unni katta bo‘lganida chet elda o‘qitar, deymiz.

Ammo Doniyorning undan jahli chiqadi: “Dadasi o‘qishga yuborgani bilan o‘zida ham ozgina bilim bo‘lishi kerak-ku, nima, chet elga borsa, planshetida o‘ynagan o‘yinlari haqida gapirib beradimi”, deydi u. Bir tomondan, Doniyorning ham gapida jon bor, deyman ichimda. Axir o‘zga mamlakatda o‘qish uchun, avvalo, chet tilini bilish kerak emasmi? Turg‘un bu ketishida chet tili tugul o‘z tilini ham anglayolmay qoladi-ku. Bu gapimni uning o‘ziga ham bir necha marta aytganman. Ammo uning javobi bir xil: “Sen o‘qishingni bil, u yog‘i bilan ishing bo‘lmasin!

DONISHMAND AMAKIM – USTOZIM

Amakim haqida sizga aytmadim-a hali... Ularning ismlari – Qobilboy. O‘zlari judayam mehribon, qo‘llari ochiq. Ammo ularning bir yaqin do‘stlari bor. Ali pishiq, deyishadi. Ziqnamas-ku, ammo juda pishiq. Agar 100 chaqirim yo‘l 100 tangalik bo‘lsa, o‘sha joygacha piyoda boradi. Amakim bir kuni shu do‘stining hangomasini menga aytib berib, rosa kuldirgandi.

Emishki, Ali pishiq bir buzog‘ini mol bozoriga olib chiqib, sotmoqchi bo‘libdi. Buzog‘ini bir ulovga ortib

borish uchun kerakli pulni tejash maqsadida, ulovda qariyb yarim kun yurish lozim bo‘lgan yo‘lni sho‘rlik buzoqni yetaklagancha piyoda bosib o‘tibdi.

Ali pishiq amakimning uyiga halloslab kirib kelibdi va “Rosa charchadim, buzoqqa suv berib, oldiga o‘t solib qo‘y, azonda bozorga olib chiqaman”, debdi. Amakim uning ziqnaligidan, eng yomoni, bechora buzoqni holdan toydirib qiynaganidan jahli chiqib, do‘stini urishib beribdi. Buzoqni sug‘orib:

– Jonivor, qorning ham rosa ochgandir. Uzoq yo‘lni piyoda yurib kelibsan, ol, qorningni to‘yg‘az, – deb oldiga xashak solsa, tinkasi qurigan sho‘rlik buzoq yumshoq xashakni yeyish o‘rniga uning ustiga yotib olibdi.

Ikki do‘st bundan hazil-huzul qilib kulishibdilar.

Amakim sharqshunos olim bo‘lganlar, hozir nafaqadalar, sog‘liklari sababli. Qishlog‘imizda, daryo bo‘yida “Munchoqtepa” yodgorligi topilgan. Yana “Qirq hujra” degan g‘or ham bor. Aytishlaricha, unda qirqta xona bor emish. Ammo uning ichiga kirishga hech kimning yuragi betlamaydi. Enamning aytishiga qaraganda, u yerda har kuni yarim tunda qirqta pari qo‘shiq aytarkan. Undan parilarning xirgoyisi eshitilib turarkan... Bir paytlar arxeolog olimlar kelib, “Munchoqtepa”dan topilmalar topganida, amakim ulardagi har xil yozuvlarni o‘qishga, mag‘zini chaqishga ko‘maklashganlar. Shuning uchun qishloq ahli amakimni Qobil donishmand deyishadi.

Do‘stlarim bilan ba’zan ana shu Qirq hujra g‘ori oldida o‘ynaymiz. Uning og‘zigacha kelib, ichiga

qarab qichqiramiz. Ovozimizni g‘or ichi yutib yuboradi go‘yo. Shu desangiz, bir kuni ana shu g‘or og‘zida o‘ynayotib, oyog‘im nimagadir urildi. Egilib qaradim, oyog‘im urilgan narsa qandaydir yaltiroq temir bo‘lagi ekan. Uning bir tomoni qayrilib, quyosh nuri tegib turgani uchun yaltirashi ko‘zimni ochishga yo‘l bermasdi. Temir bo‘lagini qo‘limga olib ko‘rmoqchi bo‘ldim, yerga botib ketganligidan olishga qiynaldim. Ola sigirimning qozig‘ini olib kelib, bir amallab yerdan uzib oldim, orqasida arab imlosida qandaydir yozuv bor edi. Yerga yopishib yotganligi sabab, yozuv ham xiralashib qolgandi. Darrov daryo qirg‘og‘iga olib borib, yaxshilab yuvdim. Lekin yozuvni o‘qiy olmadim, amakimga ko‘rsataman, dedim-da, ovqat xaltamga solib qo‘ydim, atrofimdagi do‘stlarimga bu haqda hech nima aytmadim.

Amakimning kutubxonasida kitoblar shu qadar ko‘pki, dunyoning kitoblari shu yerda jamlangan deysiz. Ularning ichida o‘ngdan chapga yoziladigan arab yozuvi ham, rus tilida ko‘chirilgan asarlar ham, eski davrlardagi kitoblar ham bor. Amakim o‘z kutubxonasini xazina deb ataydi. Uyiga emas, kutubxonasiga o‘g‘ri tushishidan qo‘rqadi.

Nafaqat qishloqdagilar, balki yurtimizning turli joylaridan amakimni yo‘qlab, ziyoratga keladiganlar juda ko‘p. Amakim diniy va dunyoviy ilmni suv qilib ichgan. O‘zlari g‘oyat bardam va tetik. Keksaydim demaydilar. Har ketmon urganlarida, yer bamisoli larzaga kelgandek bo‘ladi. Ketmonlari loymi yoki tuproqdan hali tozalanmagan paytda bazo‘r ko‘tarasiz.

O‘zlari kuragi yerga tegmagan polvonlardan bo‘lganlar.

Kech tushib, quyosh botgach, mollarni uyga olib kelib, og‘ildagi o‘z joylariga bog‘lab chiqdim. Ovqat xaltamdan xuddi tilla topgan odamdek, temir bo‘lagini olib amakimning yoniga shoshildim. Amakim bog‘dagi ishlarini tugatib, endi shom namozlarini o‘qib bo‘lgan ekanlar. Meni ko‘rib, darrov yuzlaridan nur taraldi.

– Polvon o‘g‘lim kelibdi, olim o‘g‘lim kelibdi, – deya men tomon quchoqlarini ochib turdilar. Men amakimni juda yaxshi ko‘raman-da, bir kun ko‘rmasam, xuddi yillar ko‘rmagandek sog‘inib qolaman. Darhol quchoqlariga otildim va topgan narsamni ko‘rsatdim.

– Amakijon, men bir narsa topdim, qandaydir yozuvi bor, – dedim uni amakimga uzatib.

Amakim topgan temir bo‘lagini sinchiklab tekshirdilar-da:

– Polvonim, senga xushxabar, bu temir bo‘lagida “Ezgulik kitobini top” deb yozilgan ekan. Endi uni izlashing kerak, bo‘tam. Bu senga muhim topshiriq, bajarishing shart. Buni faqat ilm orqali topasan!

Amakimning bu gapiga yaxshi tushunmagan bo‘lsam-da, menga qandaydir bir topshiriq berilganligini angladim. Kitobdan izlaymikan? Amakim bo‘sh bo‘lsalar, darrov qo‘llariga kitob oladilar. Kitob – insonning do‘sti, ustozi, deydilar. Ba’zida esa shunday deya qo‘shib qo‘yadilar:

– Ey bo‘tam, bizgacha va bizning davrlargacha insonga kitobdek yaxshi do‘st bo‘lmagan. Ammo

zamonlar o‘tib, Odam Ato farzandlari o‘z zimmalaridagi oliy burchni unutib bormoqdalar. Nafsga berilib, bugun ular hatto, mo‘tabar ne’mat hisoblangan kitobni ham o‘z yovuz maqsadlariga bo‘ysundirishga intilmoqdalar. Kitobni behurmat qilib, uning ko‘ksiga noto‘g‘ri, yovuz g‘oyalarni o‘yib yozmoqdalar.

– Unday kitoblarni o‘qib bo‘lmaydi, shundaymi?!

– Xuddi shunday, bolam, ulardagi begona g‘oya va tushunchalar sen kabi yoshlarning ongini zaharlab, egri maqsadlar yo‘liga olib boradi. Bu yo‘lning oxiri esa tubsiz jarlik. Unga qulash muqarrardir. Shu sababli, sen, albatta, ezgu g‘oyalar ilgari surilgan, insonlarni yaxshilikka chorlaydigan, odamlarga foydasi tegadigan kitoblarni o‘qishing va sen ham bir kuni ulg‘ayib, olim bo‘lib, ana shunday kitoblarni yozishing kerak.

– Xo‘p bo‘ladi, amakijon.

– Barakalla, bo‘talog‘im.

Amakimning bu gaplari mening ongimda yomonlikka, yomonlik yo‘lini tanlagan kimsalarga nisbatan nafratimni oshirardi. Bundan tashqari, televizordan turli yurtlarda bo‘layotgan urushlarni ko‘rganimda, “Men hali shunday dastur yaratayki, u orqali insonning fikrini, ichki dunyosini o‘qib olayin va yomonlarning jazosini berib, yaxshilarga ezgulik yo‘lida ko‘maklashayin, menga berilgan topshiriqni a’lo darajada bajarayin”, deya ezgu niyat qilardim...

YANGI DASTUR IXTIROSIGA QO‘L URGANIM

O‘quv maskanimiz qishloq maktablaridan biri bo‘lib, unga buyuk bobokalonimiz Al-Xorazmiy nomi berilgan. Ammo bu yerda ham shahar maktablarinikidan qolishmaydigan, ular bilan bemalol bellasha oladigan imkoniyatlar bor. Shinam o‘quv xonalari, zamonaviy kompyuter sinfi, trenajyorlar bilan jihozlangan sport zali, basseyn, musiqa zali va boshqalarda barcha sharoitlar muhayyo.

Kompyuterlar internet tarmog‘iga ulangan. Men maktabimizning axborot texnologiyalariga ixtisoslashtirilgan sinfida o‘qiyman. Ingliz tili kursiga muntazam qatnayman. Sinfimizda ko‘p bolalar ingliz tilini yaxshi bilishadi. Internet-forumda men ham qatnashib, ba’zan o‘zimning yangi yaratgan loyihalarimni tanlovlar uchun taqdim etib turaman.

Bir kuni darsga kirish oldidan ustozimiz Odil Nosirovich meni chetga tortdi-da:

– Mashg‘ulotlardan so‘ng xonamga kir, – deb aytdi.

Bu muallim menga yo‘nalish bo‘yicha murabbiy hisoblanib, loyihalarni yaratishimda yaqindan yordam beradi. Tinchlikmikan, deb o‘yladim ichimda. Kecha mendan bir sinf oldinda o‘qiydigan, yaxshi gapga ko‘nmaydigan mushtumzo‘r Jobirning, bir sinf kichik bo‘lgan Nozimani xafa qilgani uchun, burnini yerga ishqalab qo‘ygandim. U arz qildimikan, endi uydagilar eshitsa, nima bo‘ladi?!

Aslida mening aybim yo‘q. Jobir Nozimani uyatsiz so‘zlar bilan haqoratladi. Men qiz bolaga unday dema, deb aytdim. U esa kelib, yelkamga musht tushirdi. Zarbdan qalqib ketib, yerga yiqildim. Ustimga kelib, he yo‘q, be yo‘q do‘pposlay boshladi. Men esa noiloj – amakim o‘rgatgan kuchli usullardan birini qo‘llashga majbur bo‘ldim. Jobirni yo bismilloh, deb belidan tutdim-da, boshim ustidan aylantirib, yerga urdim.

Jobir bir zum yerda yotdi. Ko‘zlariga biroz yosh keldi. Qo‘lingni ber, deb qo‘limni uzatdim. Yo alamidan, yo g‘azabidan qo‘lini uzatmadi. Shitob bilan o‘rnidan turdi-da, ortiga qaramay, ketib qoldi. Bir payt qarasam, atrofim to‘la tomoshabin. Ha, ular maktabning “Birinchi shefi”ni ag‘darganimni ko‘rib, hayratda qolgandilar.

Shunday bo‘lsa-da, Jobir mard yigit ekan. Ikki kundan keyin kelib:

– Olimjon, senga tan berdim. Seni olim desam, binoyidek polvon ekansan. Qo‘lni tashla, qalin do‘st bo‘lamiz. Bo‘lgan voqea shu yerda unutiladi. Araz qilish yo‘q. – dedi Jobir.

– Gap yo‘q, do‘st bo‘lamiz, – dedim unga va qo‘limni uzatdim.

Darslar tugab, Odil Nosirovichning yoniga kirdim. Salom-alikdan so‘ng ustoz maqsadga ko‘chdi. Men esa nima haqda gap boshlarkan, ishqilib, Jobir haqida bo‘lmasin-da, degan hadik bilan unga tikildim:

– Olimjon, internet-forumga yuborgan navbatdagi yangi dasturing yodingdami?!

– Ha, albatta, – dedim ichimda "Xudoga shukur-ey" deya. – Tinchlikmi, ustoz?!

Domla yuzimga sinovchan tikildi va so'zida davom etdi:

– Sening shu loyihang ekspertlar tomonidan ma'qullanibdi.

– Zo'r-ku!

– Shuning uchun seni bir haftalik forumga, poytaxtimiz Toshkent shahriga jo'natamiz. Loyihang taqdimotini amalga oshirish uchun. Faqat uni tugal holatda taqdim qilishing kerak.

– Men tayyorman, – dedim quvonib.

– Astoydil harakat qil, sendan umidimiz katta.

SIRLI KALIT BELGISI IZIDAN

Uyga kelib, xushxabarni amakimga, keyin esa uydagilarimga aytdim. Amakim bundan xursand bo'lib:

– Senga xazinamning eshiklari lang ochiq. Qanaqa ma'lumotga ehtiyoj sezsang, kitoblarni varaqlab ko'rishing mumkin. Senga berilgan topshiriqni bajarishingga yo'l ochilyapti, yaratgan egamning o'zi mehribon.

Ishni avval amakimning kutubxonasidan boshlayman, dedim o'zimga-o'zim. Chunki dasturim bilan bog'liq jarayonda menga qandaydir sirli tuyulgan shakl va belgilarga duch keldimki, ular bir jumboqqa

o‘xshab, kodli belgilarni eslatardi. Ular birlashtirilsa, go‘yo kalit shaklini oladi. Ma’nosini internet tarmog‘idagi qidiruv dasturi orqali umuman topa olmadim. Internet tarmog‘i bu belgilarning javobini berish tugul, hatto qabul qilmasdi. Tugmani bosishim bilan ingliz tilidagi “Rad etildi!” javobini berardi. Tavba, bu belgilarni elektron shaklda, internet tarmog‘idan topgandim. Endi esa bu belgilar haqida internetning o‘zi hech narsa bilmaydi. Nima balo, bu shakllar osmondan kelib tushdimi, deyman ming‘irlab. Xunobim oshadi. Axir bu belgilar kodini yechmay turib, dasturimni yakuniga yetkazolmayman. Vaqt esa oz. Toshkentga safar qilish onlari yaqinlashmoqda.

Tavba, deyman o‘zimga-o‘zim. Qandaydir bir sirli ishora ro‘paramdan chiqqandek edi. O‘zi shundoq ham ana shunday sirli narsalarga qiziqaman. Ularni yechish jon-u dilim. Endi qarangki, ajib bir tilsimga duch kelib turibman. Shu damda yodimga bir filmda aytilgan dono fikr keldi: “Kimki o‘z maqsadiga yetishni astoydil istasa va unga intilsa, butun bir koinot unga yordamga keladi”. Ha, rostdan ham shunday. Menga ham butun olam, koinot yordam bermoqchiga o‘xshaydi. Bu esa mendan astoydil harakatni talab qiladi.

Balki belgilar qadimiydir, deya o‘ylayman ichimda. Ular eski kitoblarda aks etgandir. Chunki internetdan topilmagan ma’lumotlarni qadimgi kitoblardan topish mumkin. Shu umidda kutubxonaga kirib olganimcha, o‘sha yerdan chiqmayman. Barcha kitoblarni varaqlayman. Bir kitobni ko‘rayotgan chog‘imda ajib shakllarga duch keldim. Bu chiziqlar menga internetda

duch kelgan belgilarni eslatayotgandek edi. Yuragim shuv etib ketdi. Topaman, shekilli. Bular formulamikan deb o'ylab, mag'zini chaqishga harakat qildim. Ammo ular formula yoki tenglama ma'nosini bildirmaydi. Shakli esa saroy kalitlarining ko'rinishini eslatadi. Qizig'i, bu belgi kitobning ko'p joylarida takror keladi. Bunda nimadir yashiringan, deyman o'zimcha.

O'ylanib qashlayverganimdan o'sgan sochim tikka-tikka bo'lib, uyqusizlikdan ko'zlarim qizarib ketdi. Yana o'zimga nimalarnidir gapirib turganimni ko'rgan onamning eski xavotiri qo'zidi.

– Bolam, senga yana nimadir bo'lyapti, shekilli. Bir do'xtirlarga ko'rinib kelmaymizmi?

– Oyijon, mendan xavotir olmang, vahima qilmang. Mening es-hushim joyida. Faqat bir narsani izlayapman. Shuni topsam, ishlarim rivojlanadi. Uning o'rniga duo qiling. O'sha savolimga javob topay.

Onalarning hammasi shu. Bolalari uchun barcha mashaqqatga tayyor. Onaginam darrov qo'llarini ochib, duoga tushib ketdilar:

– Ey Xudoyim, ilohim bolajonimning izlagan narsasini topishida madad ber. Qidirganini topsin. Istagan niyatiga yetsin!

Duo qiladilar-u yana xavotirlanib so'rab qo'yadilar:

– Bolam, o'zi qidirganing yaxshi narsami? Tag'in allaqanday yomon ishlarni qilib, yomonlarga aralashib yurmagin!

– Voy o'zimning qalbi toza onajonim-ey, xavotirlanmang, agar shu narsani topsam va ko'zlagan ishimni amalga oshirsam, dunyoda yomon odamlar

qolmaydi hisob, – deb sodda onamga maqtanib ham qo‘yaman.

Onam yana duo qilishga tushib ketadilar.

Maktabga borganimda ham darslarda allaqanday xayollar bilan o‘tiraman. Buni sinfdoshlarim ham sezadi. Tasavvurim bir tarixga, bir ertaklar olamiga qarab ketadi.

Bir kuni ona tili darsida ana shunday xayollar bilan tursam, ustozimiz:

– Olimjon, aytgin-chi, ega va kesim nechanchi darajali gap bo‘laklari, – deb so‘rab qoldi.

Men esa miyamda sirli kalit tilsimini o‘ylab turgan edim. Nima xayol bilan ikkinchi darajali bo‘lak, deb yuborsam bo‘ladimi. Ustoz tutagandan tutab ketdi. Chunki u meni ermak qildi, deb o‘ylagan edi va bunga javoban shunday dedi:

– Maktabning yulduziman, deb hadeb yulduzdek porlashni emas, nur taratib o‘zingga chorlashni o‘rgan! Kompyuter qarshisida o‘tiraverib, mukkangdan ketib, g‘alati bo‘lib qolibsan. Aslida sening puch xayollaring – ikkinchi darajali. Uqdingmi? Darsda xayolingni yig‘ishtirib o‘tirgin.

Men esa es-hushimni yig‘ib oldim-da:

– Uzr, ustoz. Xo‘p bo‘ladi, – deb javob berdim.

Tanaffusda sinfdoshim Doniyor ancha bilimli bo‘lgani uchun uning fikri bilan ham qiziqdim:

– Sen sirli kalit haqida eshitganmisan?

Endi men o‘zimga tushunarsiz va sirli bo‘lib tuyulgan o‘sha belgilarni birlashtirib, shunday atay boshlagan edim.

Doniyor garchi bilimda undan o‘zib ketishimni istamasa-da, ammo bilgan narsasini o‘zgalar bilan o‘rtoqlashishda, fikrlashishda samimiy va fe’li keng edi:

– Eshitgandayman. Ammo bu ko‘proq ertaklarda aks etadi. Masalan, bahodirlar sehrlangan qasrlarga kirishda yoki tilsimlarni yechishda undan foydalanganlar.

Doniyor menga go‘yo jumboqni yecha boshlayotgan donishmanddek ko‘rina boshladi. Men esa yuragim oshiqqancha suhbatga tushdim:

– Sirli kalit – so‘zlarda, har xil raqamlarda ham aks etishi mumkin? Shundaymi?

– U nafaqat so‘z va raqamlarda, ularga o‘xshamagan belgi va ishoralarda ham ifodalanishi mumkin.

– Ya’ni qadimgi harakatli tasvirlarni aytyapsanmi?

– Ha-da.

So‘zimizni eshitib turgan Turg‘un gapga aralashdi:

– Eskicha kitoblar haqida gaplashyapsizlarmi?

Doniyorning jahli chiqib ketayozdi:

– Eskicha emas, diniy yoki qadimiy kitoblar, desang to‘g‘ri bo‘ladi.

– Ha o‘sha eskicha-da!

Doniyorning yana peshonasi tirishdi. Men Turg‘un nimadir demoqchiligini sezdim-u unga gal berdim:

– Xo‘sh, nima demoqchiyding?

– Dadamning kutubxonasida ham eski qo‘lyozmalar bor.

– Kimlarga tegishli?

– Dadam bir do‘stlari bilan suhbatlarida aytgan edilarki, bu yerda dunyo olimlarining noyob kitoblari bor ekan. Faqat bular – sir. Ularni birovlarga aytish mumkin emas. Faqat sizlarga aytdim, – deya so‘zi oxirida maqtanib ham qo‘ydi.

– Hadeb kekkayib yurguncha, shularning sirini o‘rgansang o‘lasanmi? – Doniyorning yana jizzakiligi tutdi.

Men esa ularni o‘zaro kelishtirishga harakat qildim. Chunki bu menga yana bir imkoniyat edi. Agar Turg‘unni ko‘ndirib, dadasining kutubxonasiga kirib, adabiyotlarini o‘rganishga muvaffaq bo‘lsam, izlaganimga erishishim mumkin. Ammo tushunyapmanki, buni yolg‘iz o‘zim uddalashim amri mahol. Endi menga yaqin yordamchilar kerakligini anglab yeta boshladim. Bunda menga Turg‘un, Doniyorning yordami kerak bo‘ladi. Shuni o‘yladim-u maqsadga ko‘chdim:

– Turg‘un, sen bizga yordam berishing kerak. Doniyor ikkalamiz dadangning kutubxonasiga kirib, bir ma’lumotni topishimiz zarur. Bu hammamiz uchun muhim.

Turg‘un biroz o‘ylanib turdi-da, rozilik berdi:

– Mayli, men sizlarga dadam xizmat safariga ketgan vaqtlarida xabar qilaman, uyga kelasizlar.

– Kelishdik, – deya o‘zaro qo‘l tashlashdik.

Doniyorni olib, bizning uyimizga ketdik. Amakim bizni ko‘rib, hol-ahvolimizni so‘radilar:

– Ha, polvonlarim! Izlaganlaringizni topyapsizlarmi?

– Harakat qilyapmiz, amakijon, harakat qilyapmiz!

– Yaxshi. Ammo dam olib, dam olib ishlanglar. Yana toliqib qolmanglar!

– Xo‘p bo‘ladi, – deya kechki ovqatni chala-chulpa yedigu kutubxonaga kirib ketdik.

Kech bo‘lib ketdi. Doniyor biznikida qoladigan bo‘ldi. Ikkalamiz ham kitob titib o‘tiribmiz. Bir vaqt Doniyorning:

– Topdim! – degan tovushi eshitildi.

Qarasam, uning qo‘lida yana bir eski kitob turibdi. Ammo bu muallifi noma’lum qadimiy kitob edi. Unda ham shakl bo‘lib, belgilar soni jihatidan kamroq, biroz xiraroq tasvirlangandi. Buni ko‘rib, tilla topgan telbadek quvonib ketdim. Yasha, oshnajon, deb uni quvonganimdan ko‘tarib oldim-da, bag‘rimga bosdim.

– Doniyor, – dedim unga, – kutilgan natijalar yuz ko‘rsata boshlamoqda. Endigi navbat Turg‘unlarning kutubxonasiga.

– Xo‘sh, – menga, keyin-chi, degandek boqdi Doniyor.

– Bu sirli belgi bizning mutafakkir bobolarimiz asarlarida qayd etilgan. Yunon, hind, yapon yoki g‘arb olimlarining asarlarida-chi? Shuni ham bilishimiz kerak. Chunki ularda ham bunday ishoralar bo‘lishi mumkin. Amakimning bir dono gaplari bor: “Tarixda o‘tgan barcha ulug‘ allomalarni, sarkarda-yu qahramonlarni qaysi millat, elat vakili bo‘lishidan qat’i nazar, yagona bir sabab bog‘lab turadi. Bu – ilm, zakovat va yuksak iste’dod”.

– Bu bilan demoqchisanki, ayni alomat masalasida ular hamfikr bo‘lishlari mumkin, – fikrimni to‘ldirdi Doniyor.

– Ofarin! Agar ularda ham shu belgilarni topsak, jamlab, umumlashtiramiz. Bu men yaratayotgan dastur uchun sirli kalit tilsimini yechish imkonini berishi mumkin. Tilsim ortida yashiringan so‘z yoki raqamlar ma’nosini topsak, dasturga kirish imkoni bo‘ladi va men uni yakunlayman. Keyin esa internet tarmog‘ida loyihamni sinab ko‘ramiz, – dedim men ovozimni asta pasaytirib, go‘yo eshik ortida kimdir poylab turgandek.

– To‘g‘riku-ya. Ammo belgi va raqamlarda ham ilohiylik bor. Agar ularning boshi va yakuni tutashgan sarhadlarda turib qolsang, seni makon va zamon chegarasidan olib o‘tib ketishi mumkin. U olamga tushib qolsang, barchasi sen kitobda o‘qiyotgandek ketmaydi. Aksincha, hammasini boshingdan kechirasan. Hatto bu yo‘lda halok bo‘lishing mumkin. Bu esa hayoting ostin-ustin bo‘ladi degani, – bu gal Doniyorning ko‘zlarida xavotir alomatlari paydo bo‘lgandi.

– Mayliga, do‘stim, dunyo ostin-ustin bo‘lmasligi uchun birgina insonning hayoti ostin-ustin yoki u halok bo‘lsa, bu yo‘qotish hisoblanmaydi. Ammo bilib qo‘y, men shu sarhadga tushib qolsam, safarga bir o‘zim chiqaman. Sen bu yerda qolasan. Xuddi o‘zimga o‘xshagan bolakayni topib, uni Olimjon deb ataysan, uyimga kelib ketishini, maktabdagi mashg‘ulotlarga kelishini ta’minlab turasan. Toki o‘z ishlarimni yakunlab, qaytgunimcha meni Olimjon o‘z joyida

o‘qib yuribdi, deb o‘ylasin hamma. Hattoki ota-onam ham, amakim ham bilmasligi kerak. Tushundingmi?!

Xayolimni, ko‘zlari olayib ketgan Doniyorning:

– Hey, sen bola, nimalar deyapsan. Esing joyidami?! Men hoziroq uyimga ketaman. Seni tanimayman! – degan gaplari bo‘lib yubordi.

Men esa Doniyorni hay-haylab, bir amallab yo‘lidan to‘xtatdim va shartimga ko‘ndirdim.

Maktabda Turg‘unni ko‘rib:

– Dadang qachon safarga ketadi? – deb so‘radik.

– Indin kuni.

– Demak, dadang safarga ketishi bilan sen bizni chaqirasan, shundaymi?

– Shunday!

Turg‘un aytganidek, indin kuni dadasi safarga ketdi. Biz uning darsxonasida dars tayyorlayotgandek o‘tirdik. Kech bo‘lib qolganligini bahona qilib, uylarida qoldik. Oqshom tushgach, asta-sekin yurib borib, kutubxona kalitini olgan Turg‘un bizga ishora qildi:

– Ketdik!

Kutubxonaga shundoq kirgan ham edikki, Turg‘unlarning darvozasi taqillab, iti akillab qoldi. U bizga hozir, dedi-da borib, darvozani ochdi. Qarasa, dadasi. Biz nima qilishimizni bilmay dong qotib, kitob javonlarining orasiga kirib ketdik. Panaga o‘tib, chiroqni o‘chirib oldik.

Uyga kirib kelgan dadasi Turg‘unga:

– O‘g‘lim, bir kitobni olib ketishim kerak edi. Yodimdan ko‘tarilibdi. Kutubxona kalitini olib kel, – dedi.

Turg‘un shoshgancha dovdirab, mana kalit, deb dadasiga tutqazdi. Dadasi o‘g‘liga hayron boqib qoldi. Chunki u o‘g‘lini shuncha majbur qilmasin, kitobga ishtiyoqi yo‘qligini tan olgan edi:

– Kitob o‘qimoqchimiding, o‘g‘lim?!

– H-ha, biror qiziq kitob bo‘lsa, o‘qiy degandim, – dedi Turg‘un tili tutilib.

– Juda yaxshi, unday bo‘lsa, kirib xohlagan kitoblaringni ko‘rishing, o‘qishing mumkin. Faqat ularni birovlarga tarqatib yuborma. Xo‘pmi? Bu bir xazina. Ularning bahosi yo‘q.

– Xo‘p!

Dadasi shunday dedi-yu, shitob bilan kutubxonaga kirib keldi va chiroqni yoqdi. To‘g‘ridagi javonga kelib, bir eski kitobni oldi-da varaqlay boshladi. Shu payt ne ko‘z bilan ko‘rayki, Turg‘unning dadasi qo‘liga taqqan soatda biz axtarib yurgan belgining kichik surati bor edi. Hayratimdan qichqirib yuborishimga sal qoldi. Shartta borib, “Amaki, bu qanday belgi? Bu soatni qayerdan olgansiz? Qayerning ashyosi?”, degim keldi. Ammo kutubxonaga o‘g‘rincha kirib olib, serraygancha turgan ayni holatimda bunday qilmoqlikning umuman iloji yo‘q edi.

Dadasi kitobni oldi-da, qanday tez kirib kelgan bo‘lsa, shunday shitob bilan ortiga qaytib chiqib ketdi.

Amaki ketgach, shoshgancha kitoblar javonining orasidan chiqib keldim-da, Turg‘unni savolga tutdim:

– Hoy, Turg‘un, hozir dadang qanday kitobni olib chiqib ketdi?

– E, men qaydan bilay?

– Ovsarlanmay o‘l! Uyingdagi shuncha kitob senikimi yo qo‘shningnikimi? Hech bo‘lmasa, changini artib tursang ham, shunaqa po‘kak bo‘lib qolmasding, qovoqbosh! – Doniyor g‘ijinib ketdi uning javobidan.

– Ey, sen o‘chir ovozingni, olimcha!

– Bo‘ldi qilinglar! – yana qozilik qilishga o‘tdim.

– Doniyor, sen Turg‘unning dadasi kitob olgan chog‘ida qo‘lidagi soatga qaradingmi?

– Yo‘q, menga ko‘rinmadi?

– Turg‘un, kitoblarni bilmasang ham, dadangning qo‘lidagi soat haqida bilarsan?

– Ha, – gapga tushib ketdi Turg‘un, – u-mi, juda tarixiy va qimmatbaho. Chet mamlakatda ishlagan vaqtlarida gretsiyalik bir hamkasblari do‘stlik va hamkorlik ramzi sifatida o‘zining shaxsiy muzeyidan olib, tuhfa qilgan. Dadam bu soatni hech kimga ishonmaydi. Yotganda ham taqib oladi. Ammo undagi toshlarning, – qoshini uchirib, labini bir tarafga burdi Turg‘un, – aslo bahosi yo‘q.

– He boylikka uchmay o‘l! – to‘ng‘illadi yana Doniyor.

Turg‘un esa Doniyorning bunday “kaltak”lariga o‘rganib ketganidanmi, bu safar uning gapiga parvo qilmadi.

– Biz kitoblardan izlayotgan belgini amakining soatida ko‘rdim.

Doniyor hayron bo‘lib qoldi:

– Yo‘g‘-ey!

– Ha-yey!

– Turg‘unning aytishicha, soatni gretsiyalik vakil sovg‘a qilgan. Bu esa yunonlar degani. Xulosa qilish mumkinki, yunonlarning qadim madaniyati va tarixida ushbu belgi qandaydir mazmun kasb etgan. Bu bizning Sharq madaniyatida ham bor...

– Undan chiqdi bu belgi hind va xitoy madaniyatida ham bor.

– He, barakalla! – dedim men.

– Hey, qanaqa belgi haqida gaplashyapsizlar? – qiziqa boshladi Turg‘un ham.

– Aqling yetmagan narsaga burningni suqma! – yana kesatdi Doniyor.

– O‘rgildim sendek novcha terak dahodan, – deya Turg‘un nari ketdi.

Shu tariqa ma’lum farazlar asosida ishga kirishgach, astoydil berilib ketdik. Umrida kitob o‘qimagan Turg‘un ham bizga qiziqqanidan, xuddi olimlardek stolga o‘tirib olib, boshini qashlagan ko‘yi, yana nima deng, to‘ppa-to‘g‘ri qo‘lyozmalarni varaqlashga tushdi.

Tuni bilan kitob titishimiz behuda ketmadi. Ikki xil tarixiy kitobda ushbu belgining ikki shakldagi ko‘rinishini topdik. Ularning biri Yunon madaniyatiga oid, biri esa Rim tarixi va madaniyati xususida. Soat esa uchinchisi. Ammo ular bir qarashda umumiylikni tashkil qilib, yagona g‘oya-maqsadni ifodalashi aniq edi...

Ertasi kuni uchovlon ham peshingacha dong qotib uxladik. Uyg‘ongach, yuz-qo‘limizni yuvib, qorinlarni

to‘qladik. Kitoblarni yashirincha uyimizga olib borib, sirli kalit belgisining nusxalarini kompyuterda skanerdan o‘tkazdik hamda printerda chop etdik. Va yana avaylab, o‘z o‘rniga joylashtirib qo‘ydik. Shu bilan birga, fleshkada elektron shaklini oldik.

Dadam mening kelajagimga ulkan umid bilan qaraganliklari uchun barcha sharoitlarni yaratib berganlar. Xonamni o‘zimcha ofis deb atayman. Kompyuter, skaner, printer, hatto internet, barchasi ofisimda muhayyo.

Shunday qilib, do‘stlarim bilan oqshom chog‘i bizning uyda yig‘iladigan hamda belgini internet tarmog‘iga yo‘llab, so‘rov yuborish va qidiruv dasturiga kiritishga kelishib oldik.

YO‘QOLGAN SARHAD: ZAMON VA MAKON ORALIG‘IDA

Kelishganimizdek, do‘stlarim bilan kech oqshom uyimizda yig‘ildik. Oyim, dadam va do‘stlarim birgalikda kechki ovqatni yedik. Dadam:

– O‘g‘lim, nimalar qilib yuribsan? Tunov kuni ona tili mualliming sendan shikoyat qildi.

Onam yeb turgan nonini chaynashdan to‘xtadi va menga yana xavotirli tikila boshladi:

– O‘g‘lim, bu nimasi?!

– Yo‘q, hammasi joyida, – dedim men ularni tinchlantirmoqchi bo‘lib.

– Ustozingning aytishicha, darsda xayol surib o‘tirarmishsan?! – gapida davom etdi dadam.

– ...

Nihoyat, biz kutgan lahza keldi. Ishga kirishishdan oldin:

– Do‘stlar, fikringizni bir joyga jamlang. Biz hozir amalga oshirayotgan ishimiz uchalamizning o‘rtamizda sir bo‘lib qolishi lozim. Chunki bu loyiha amalga oshgunicha uni hech kim bilmasligi kerak, – dedim.

Turg‘unning ko‘zlari katta-katta ochila boshladi. U nimalardir deb savol bergisi kelardi-yu, ammo asta-sekin bizga moslashib, ko‘nika boshlagandi. Shunda unga:

– Turg‘un, biz ezgu ishga bel bog‘laganmiz. Hozir barini izohlab o‘tirishga vaqt yo‘q. Senga Doniyor hammasini tushuntiradi. Faqat sen uning yonida turgin. Aytganlarini va faqat aytganlarini qilgin. O‘zingcha bir ish qilib, rejani pachava qilmagin, xo‘pmi?

– Xo‘p, – dedi Turg‘un komandirining qarshisida turgan askardek shahd bilan.

– Bo‘lmasa, ishga kirishdik. Doniyor, skanerdagi belgi suratini kirit. “Qidirish”ga ingliz tilida yoz: Bu nimani anglatadi?!

Doniyor aytganimdek qildi. Biroq internet tarmog‘i bu belgini qabul qilmadi.

– Negadir rad etish dasturi to‘sqinlik qilyapti. Tavba, – dedi Doniyor, – bu internet tarmog‘ing bedarvoza shahar degani bo‘lsa, nega shu belgini qabul qilmayapti, hayronman.

– Yana harakat qil.

Doniyor takror urindi. Ammo natija yana shunday. Yana ketma-ket urinishlar, natija esa bir xil. Alamdan stolni mushtladim:

– Bu nimasi?!

– Bu yerda bir sir bor, – dedi Turg‘un ham hayron qolganidan.

Doniyor shu dam Turg‘unga yalt etib qaradi, go‘yo uning nazarida shu payt kesakdan o‘t chiqib ketganday edi.

– To‘g‘ri, – dedim men, – Doniyor, sening gapingda jon bor. Raqamlar va belgilarda ham ilohiylik bor.

– Bu qurg‘ur belgining nomlanishini ham bilmaymiz. Balki nomi bilan qidiruvga bersak, biror izoh toparmidik.

Shu payt birdan chiroq o‘chib yondi, yer silkingandek bo‘lib, xonadagi jihozlar zirillab qo‘ydi. Kompyuter monitorida esa har xil chiziqlar paydo bo‘ldi va shirillab qoldi.

– Obbo, nima bo‘ldi yana, – dedim jig‘ibiyron bo‘lib.

– Ishqilib, kuymagan bo‘lsin-da, – dedi Turg‘un.

– Nafasingga o‘t tushsin, – dedi Doniyor.

Qo‘limni shundoq monitorga uzatgan ham edimki, u lip etib yondi. Ekranda esa yetti xil tilda yozilgan jumla chiqdi. Biz ingliz tilidagi so‘zlarning mag‘zini chaqa oldik, xolos. Bu: “O‘n sakkiz ming olam sarhadi” degan ibora edi. Tagida esa “Qaysi tilda?” degan so‘roq turibdi. Biz ingliz tilini tanladik. Shundan so‘ng savollar ketma-ketligi chiqa boshladi. Biz ularga tez-tez javob bera boshladik. Qiziq, savollarning barchasi

men bilgan mavzularda edi. Go‘yo bu savollarga avval ham javob bergandekman.

– Ismingni yoz!

– Olimjon

– Sarhadga o‘tishga ishonching komilmi?

– Ha.

– Yetti ulug‘ shaxsning nomini yoz.

– Iskandar Zulqarnayn, Al-Buxoriy, Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur, Amir Temur, Napoleon, Jaloliddin Manguberdi.

– Iskandarning ustozi?

– Arastu.

– Qur’oni karimdan keyingi ulug‘ kitob?

– “Al-jome’ as-sahih”.

– Amir Temur imkoniyatni boy bergan jang?

– Loy jangi.

– Napoleon xato qilgan jang?

– Vaterloo.

Shunda bir zum kompyuter jim bo‘lib qoldi. Tasvirlar esa tinmay o‘tib turardi. Uchalamiz ham angrayib qolgan edik. Turg‘unning aqli hayron edi:

– Tavba, bu gaplarni, savollarni bizga kim jo‘natyapti o‘zi?

– Olimjon, – tilga kirdi Doniyor, – e’tibor qilyapsanmi? Bu qaysidir bir odam, sayt yoki profildan kelmayapti. Qara, kelayotgan manbaning hech qanday asosi yo‘q. Unda na sayt nomi, na login, na profil va yoki blog bor.

– Aytganing to‘g‘ri, bu menimcha, insoniyat ishorasi emas, zamon va makon orasidagi sarhad yo‘lagidan alomat bo‘lsa kerak.

– Aslida eski ilohiy raqam va belgilarni zamonaviy elektron texnologiyalar o‘qiy olmaydi-ku.

– Gaping-ku, to‘g‘ri, ammo koinotda internet oqimi aynan biz aytayotgan sarhad makoniga to‘g‘ri kelib qolsa, maydonlararo o‘tish tuynugi hosil bo‘lishi mumkin.

– Demak biz, ular kesishgan nuqtada turgan bo‘lishimiz mumkin, – chakkasi terlab ketgan Doniyor vahimaga tushgancha menga qarab qo‘ydi.

– Hoy, tag‘in sarhadga to‘g‘ri kelib, o‘tmish zamonga qaytib qolmaylik. O‘zi nimalar qilyapsanlar?

– Qo‘rqmanglar, – ularni yupatdim men, – o‘tilgan taqdirda ham men o‘tishim mumkin. Chunki unga mening nomim kiritildi va kodlandi.

Bir vaqt kompyuterga signal keldi va qator yozuvlar chiqdi.

– Kalit izlovchining nomini kirit!

– Olimjon.

– Olamlarni tanla: ertaklar olami; o‘tmish olami; o‘simliklar; hayvonot va jonzotlar olami; barchasi.

– Ertaklar va o‘tmish olami.

– Javoblar qabul qilindi. O‘n sakkiz ming olam safariga xush kelibsan! Kutib tur!

Men yashin tezligida fikrlay boshladim. Barchasi ayon bo‘lgan edi. Urinishlar zoye ketmadi. Men kodni topmoqchi edim va bu yo‘lda qandaydir yo‘lakka duch keldim. Demak, tilsim shu tuynuk ortidan topiladi.

Zudlik bilan Doniyorga hamma gaplarimni aytdim. Chunki vaqt ziq.

– Do‘stim, men safarga chiqaman. Hozir g‘oyib bo‘lsam, cho‘chib ketmanglar! Doniyor, hamma aytganimni qil! Xo‘pmi! Uydagilarim sirni bilib, cho‘chib ketishmasin! Men, albatta, qaytaman. Turg‘un, sen Doniyorning yonida bo‘l va aytganlarini qil! Qani do‘stlarim, buyuk ishlar uchun olg‘a!

Do‘stlarimning ko‘zlari katta-katta ochilib, peshonalaridan ter chiqib ketgan edi. Ayniqsa, Turg‘un bechoraning yuzida qon qolmagandi. U hozir nima bo‘layotganini oxirigacha anglolmayotgandi.

Kompyuterdan oxirgi signal keldi chamasi, monitorda buyruq aks etdi:

– Nur taralgan oniyoq ko‘zingni yum va shoshmasdan o‘n sakkizgacha sana, keyin esa o‘n sakkizdan birgacha qaytib kel. Shu vaqt oralig‘ida ko‘zlaringni, hatto igna uchiday ochsang va undan ko‘zingga nur kirsa, toshga aylanasan!

Bundan hammamiz birdek qaltiray boshladik. Xayolimizni yig‘ib olmasimizdan kompyuter monitoridan chaqnoq nur taralib chiqdi va bundan go‘yo butun uy, hatto olam yorishib ketgandek bo‘ldi. Hammamiz cho‘chib ketganimizdan qichqirishib, bir-birimizni quchoqlab olganimizcha, birdaniga ko‘zlarimizni yumdik va buyruqni bajardik...

U yog‘ini esa bilmayman. Go‘yo tosh qotib uxlab qolgandekman. Quyosh butun vujudimni qizdirib yuborganidan uyqusirab, o‘ng yonboshimga ag‘darilsam, ikki shoxli, bo‘ynida uzun soqoli bor

bahaybat bir oq dev yantoq chaynagancha menga qarab turibdi. O‘takam yorilay deb, shoshganimcha sapchib o‘rnimdan turdim. O‘zimga kelib qarasam, oppoq bir echki ma’raganicha kavshanib turibdi.

ERTAKLAR OLAMI: MEHRIBONLAR MAMLAKATIDA

Bu qanday joy bo‘ldi? Qayerga kelib qoldim? Asta-sekin xotiram joyiga kela boshladi. Shoshma, men sirli kalit tilsimini izlab, zamon va makon sarhadidan o‘tib ketdim-ku. Bu joy qaysi zamon, qaysi olam, qaysi mamlakat ekan? Eh, uyoqda do‘stlarim qolib ketdi-ku. Uydagilar meni deb xavotirga tushadigan bo‘ldi-da. Ha, mayli, Doniyor, Turg‘un bor-ku. Bir yo‘lini topib turishar. Eng keraklisi, qaytish uchun kalit so‘z yodimda.

Shu kabi o‘y-xayollar bilan bo‘lib, ust-boshimni changlardan qoqib tursam, bir otaxonning ovozi eshitildi:

– Hoy, bo‘talog‘im, kimsan?!

Yo Xudoyim, ovoz xuddi amakimnikiga o‘xshardi. Xursand bo‘lganimdan yig‘lab yuboray dedim. Ne ko‘z bilan ko‘rayki, qarshimda xuddi amakimga o‘xshagan oppoq kiyimli Xizrsifat bir bobo turardi. Soqollari ko‘ksiga tushgan, qo‘lida tayog‘i bor edi.

– Assalomu alaykum, bobojon! – deya unga ta’zim qilib, yoniga bordim.

– Va alaykum assalom, mullo bo‘ling! Turishingizdan bizning yurt bolasiga o‘xshamaysiz! Ammo so‘zlashingiz bizning tilga ancha yaqin. Qaysi yurtlardan bo‘lasiz. Bu hech kimsa yo‘q joyda qayerdan paydo bo‘lib qoldingiz?

– Men kelajakdan kelib qoldim, bobo. Ismim Olimjon. Sizniki-chi?

– Mening ismim To‘qsonboy. Yoshim ham to‘qsonda. Mana shu adirlarda qo‘y-u echki boqib yuraman.

– Bu qaysi olam, qaysi yurt, bobo? O‘rganish ishimda bir sirli kalit tilsimini izlab, o‘tmish yo ertaklar olamiga kirib qoldim, shekilli.

– Ha, bolam, har bir inson o‘tmish va ertaklar olamidan, umuman, bu o‘n sakkiz ming olam qa’ridan istagan savoliga javob topishi mumkin. Zero, Yaratgan Egam bandalariga ilm berib, ularni behad mukofotlagan. Bu sen kelgan olaming mehribonlar o‘lkasi hisoblanadi. Yurtimizga kelsak, hamma odamlar mehribon va rahmdil. Podshohimizdan tortib, bu elda barcha ilmli, kasb-hunarga mehr qo‘ygan. Bu yerning eli faqat tinchlik istaydi. Shu sabab, yurtimiz sardori urushlarga ruju qo‘ymagan. O‘zga ellarni talab, boylik orttirishni o‘ziga or deb biladi. Aksincha, qo‘shni ellar bilan do‘st bo‘lib yashaylik, deydi. Ammo necha yillardan beri Bag‘ritoshlar diyorining johil shohi yurtimizga ko‘z olaytirib kelmoqda. Podshohimiz necha yillardan beri u bilan do‘stona ish tutishga harakat qildilar, ammo nafi bo‘lmadi. Oxir-oqibat, o‘rtadagi munosabatlarga putur yetdi.

Eshitishimcha, endi u qo‘shin to‘plab, yurtimizni istilo qilish uchun yo‘lga chiqqanmish.

Men bir munkayib qolgan chol bo‘lsam, qani yigitlik davrimga qaytsam-u, dushmanning boplab dodini bersam, ammo qo‘limdan mana shu suruvni boqishdan o‘zga ish kelmaydi.

– Bobo, bu mol-u qo‘ylar suruvi kimga tegishli? – so‘radim qiziqib.

– Ha, bu suruv saltanatning mulki sanaladi.

– Saltanatingiz ancha obod, cheki-chegarasi yo‘q bir makonga o‘xsharkan, bobo? Ammo shunday jannatmakon o‘lkani yovga berib qo‘yish yaxshi emas.

– Bu gaplaringdan dono bolaga o‘xshaysan? – bobo dasturxon yozib mehmon qilarkan, men bilan qiziqa boshladi.

– Bobo, nega xalqni yig‘ib, dushmanga qarshi kurashga chiqmayapsizlar?

– Podshohimiz: agar dushman bizdan necha barobar ko‘p bo‘lsa ham kurashsak, xalqimizning mard o‘g‘lonlaridan ayrilishimiz va aziz o‘lkamiz vayronaga aylanishi mumkin. Bu esa yurtimiz ravnaqini necha yillar ortga surib yuboradi. Rivojlanish to‘xtab qoladi, balki birinchi galda, vaqtincha bo‘lsa ham, muzokara yo‘lini tanlash lozimdir, deb fikr qilib turibdilar.

– Bobo, haqiqatan ham, el-yurt tinchligini o‘ylash oliy fazilat. Biroq muzokara qilganingiz bilan johil odamlar hech qachon o‘z so‘zida turmaydilar. Maqsadlariga yetishgach, yurtingizda istagan bezoriligini qilishi, insonlarni esa xo‘rlashi mumkin.

– Bu gaplarni qaydan bilasan? – so‘radi bobo hayratlanib mendan.

– Buni men tarix va ertak kitoblaridan o‘qiganman.

Bobo gaplarimdan ta’sirlana boshlagandi. Mendan ko‘z uzmay, so‘zlarimni tinglar edi. Balki ichida: “Bu tirrancha bir qarich bo‘lgani bilan, baloga aqli yetarkan”, deyayotgan bo‘lsa ajab emas.

– Xo‘sh, unda nima qilish kerak, deysan?

– Bobo, dushmanni mag‘lub etishda harbiy hiylaning zo‘r foydasi bor. Dushman johil ekanmi, unga shafqat qilish kerakmas. Harbiy hiyla bilan uni yengish va jazosini berish kerak.

– Men bir cho‘pon bo‘lsam, yur, yaxshisi, seni podshohi olamimizning yonlariga olib boray. O‘sha yerda aytadigan gapingni ayt. Balki shohimizga ma’qul bo‘lib qolar. Aytganingdek qilinsa, yurtimiz yov changalidan qutular, – dedi boboning qalbida allaqanday ishonch paydo bo‘lib.

Boboning gaplarini tinglarkanman, ichimda “Men o‘zi dasturim uchun kalit tilsimini izlab yurgan bo‘lsam, bu chol bilan borishning nima foydasi bor”, deya o‘yladim. Ammo shu tobda amakimning “Kimgaki yordaming kerak bo‘lsa, aslo o‘ylanmay yaxshilik qil. Zero, har bir ishda Yaratganning hikmati bor”, deya aytgan gaplari xayolimga keldi va mo‘ysafidga:

– Yuring bobo, meni hazrati oliylarining oldilariga boshlang, – dedim xuddi bahodirlarday.

Saroyga borib, podshoh huzuriga kirdim va odob bilan salom berdim.